

**БЪЛГАРСКА АКАДЕМИЯ НА НАУКИТЕ
ИНСТИТУТ ЗА ДЪРЖАВАТА И ПРАВОТО**

1000 София, ул. "Сердика", № 4, ет.ІІІ, тел.02 987-49-02, e-mail: ipn_ban@bas.bg

---

С Т А Н О В И Щ Е

от проф. д-р Ирена Цонева Илиева

член на научното жури съгласно Заповед № РД-38-393/29.06.2022 г. на Елиза Петрова Стефанова от името на проф. д-р Анастас Герджиков – Ректор на СУ „Св. Кл. Охридски“ за назначаване на научно жури за публична защита на дисертационния труд на

на Емил Цанков Цанев

за придобиване на образователната и научна степен „доктор“ по професионално направление 3.6. Право (Международно частно право)

на тема:

**СПЕЦИАЛНАТА МЕЖДУНАРОДНА КОМПЕТЕНТНОСТ В БЪЛГАРСКОТО
МЕЖДУНАРОДНО ЧАСТНО ПРАВО**

I. Кратки биографични данни

Емил Цанев е роден през 1985 г., завършил е математическа гимназия „Баба Тонка“ – гр. Русе. През 2009 г. се дипломира като магистър по право в Юридическия факултет на СУ „Св. Кл. Охридски“, придобива юридическа правоспособност през 2011 г. От 2011 г. до 2015 г. е редовен докторант по международно частно право в катедра „Международно право и международни отношения“ на Юридическия факултет – СУ „Св. Кл. Охридски“. Посещавал е летния курс по международно частно право в Хагската академия по международно право през 2013 г. От 2011 г. до сега е адвокат в Софийска адвокатска колегия. Член е на УС на Института по международно частно право.

II. Общо описание на представения дисертационен труд

Докторантът е представил дисертационен труд в обем от 319 страници, който съдържа увод, три глави, заключение и списък на използваната литература и източници. Е. Цанев е използвал 30 източника на български, 39 на английски, френски и немски езици, 7 източника в интернет, 41 нормативни актове, 4 доклади и 160 съдебни решения. Дисертацията има научен апарат в 783 бележки под линия.

Трудът е посветен на процесуалния дял на международното частно право и в частност на самостоятелния процесуален институт на специалната международна компетентност.

Темата не е била предмет на цялостно изследване в българската специализирана литература по МЧП, но в различни аспекти е проучвана в трудове по международно частно право и международен граждански процес. Освен класическите изследвания на проф. Ж. Сталев по граждански процес, колективния труд на Ж. Сталев, А. Мингова, О. Стамболиев, В. Попова и Р. Иванова, произведенията на Т. Чипев, Н. Натов, Т. Тодоров и др., по-специално е изследван Регламент 1215/2012 г. на Европейския парламент и на Съвета от 12 декември 2012 г. относно компетентността, признаването и изпълнението на съдебни решения по граждански и търговски дела от В. Попова, В. Пандов, Б. Мусева, П. Бончовски, Ал. Димитров и др.

Изследването е структурирано в относително равнопоставени по обем глави Първа и Трета, с обоснован превес на Глава Втора (от 152 с.), посветена на позитивноправната уредба на основанията за специална международна компетентност, свързани с предмета на спора.

В увода (18 с.) Е. Цанев извежда целите на специалната международна компетентност, формулира основната изследователска теза, сочи предмета, обекта и задачите на дисертационния труд, както и използваната методология. Авторът обосновава актуалността на темата най-вече с приетия през 2012 г. Регламент № 1215/2012 на Европейския парламент и на Съвета от 12 декември 2012 година относно компетентността, признаването и изпълнението на съдебни решения по граждански и търговски дела, известен също като „Регламент Брюксел I А“.

За съжаление не е направен е преглед на релевантната научна литература, както българска така и чужда. Подобен подход би допринесъл за обосноваване на приносите на изследването.

Глава Първа (в обем от 55 с.) е теоретично въведение към предмета на изследване. Тя е логически структурирана, като започва с общата характеристика на международната компетентност (понятие, класификация и йерархия), след което авторът разглежда специалната международна компетентност (обща характеристика, характер, функции, различия от други видове компетентност и източниците: международни, от вторичното право на ЕС и в българското МЧП). Е. Цанев сполучливо ограничава изследването си само върху компетентността на правораздавателните органи, които действат в това си качество. Ключови за логичността на следващото изложение са разсъжденията на Е. Цанев за йерархичността в източниците на специалната международна компетентност.

Глава Втора (152 с.) е същностна за дисертационния труд. Тя анализира позитивноправната уредба на основанията за специална международна компетентност, свързани с предмета на спора. За съжаление в съдържанието тя е структурирана само в параграфи, въпреки че в изложението има ясно оформени и подпараграфи. Параграф 1 е посветен на специалната международна компетентност по дела, свързани с договор. Следвайки изяснената в Глава Първа йерархичност и примат на източниците, авторът

последователно разглежда: уредбата в международноправните източници - Конвенцията за договора за международен автомобилен превоз на стоки (CMR), Конвенцията за международни железопътни превози (COTIF), Конвенцията за уеднаквяване на някои правила за международния въздушен превоз от 1999 г. (Монреалска конвенция), Атинската конвенция превоза на пътници и личния им багаж по море от 2002 г.

В същата последователност на изложения примат на източниците Е. Цанев разглежда релевантните разпоредби от Регламент (ЕС) 1215/2012 на Европейския парламент и на Съвета от 12 декември 2012 г. относно компетентността, признаването и изпълнението на съдебни решения по граждански и търговски дела – „Регламент Брюксел IA”. Авторът изяснява предметния обхват на понятието „договор“ съгласно Регламент Брюксел IA, като включващ и едностранни сделки (с изключение на завещателни разпореждания) и съотношението му с Регламент Рим I; страните по спорното правоотношение. Разгледани са критериите за квалификация, както и еволюцията на разбирането за спорно правоотношение с договорен характер в практиката на СЕС.

На следващо място в изложението е разгледана Конвенцията относно компетентността, признаването и изпълнението на съдебни решения по граждански дела (Луганска конвенция).

В категорията на вътрешни източници е анализиран КМЧП – специалната международна компетентност по искове от договорни отношения, потребителски и трудови дела.

В параграф 2 е анализирана специалната международна компетентност по дела за непозволено увреждане. Представена е уредбата в Регламент (ЕС) 1215/2012 на Европейския парламент и на Съвета от 12 декември 2012 г. относно компетентността, признаването и изпълнението на съдебни решения по граждански и търговски дела – „Регламент Брюксел IA”, Конвенцията относно компетентността, признаването и изпълнението на съдебни решения по граждански дела (Луганска конвенция), Регламент (ЕС) № 2017/1001 на Европейския парламент и на Съвета от 14 юни 2017 относно марката на Европейския съюз, Регламент (ЕО) № 6/2002 на Съвета от 12 декември 2001 г. относно промишления дизайн на Общността, както и в чл. 18 КМЧП. Анализиран е т.нар. в теорията на МЧП „принцип на мозайката“, според който претърпелият вреди ищец може да предяви иска си пред съда по настъпване на вредата само относно и до размера на тази вреда.

Параграф 3 е посветен на специалната международна компетентност при граждански иск в наказателно производство и тя е характеризирана от автора като допълваща. Разгледани са относимите правила по българския НК и е направен извод за техния по-ограничен обхват.

Параграф 4 анализира специалната международна компетентност по дела за вещни права върху движими вещи. На с. 210 има аргументиран авторов извод: „С оглед изложеното считаме, че учредяване на специална международна компетентност по местонахождението на движима вещь има своето място в системата на МЧП с едно съществено ограничение. Исковете, предявени от лицето, което държи движимата вещь, следва да бъдат изключени от обхвата на правилото на чл. 12, ал. 2 от КМЧП. Това разрешение би запазило приложимостта на разглежданата специална международна компетентност спрямо най-значимата част от исковите с предмет вещни права –

ревандикационните искане, с които се цели връщане на неправомерно държана от другото движима вещ“.

Параграф 5 разглежда особено интересния въпрос за специалната международна компетентност по граждански иски за възстановяване, въз основа на собственост, на паметник на културата. В резултат на анализа Е. Цанев прави интересен извод, че „... въпросът дали е оправдано разширяване на обхвата на чл. 7, пар. 4 от Регламента до този, първоначално предложен от ЕК, е по-скоро политически. Несъмнена е ползата от подобно правило, което да действа в рамките на уредената в ЕС система на доверие в съдебните решения, постановени от съдилищата на държавите членки. (с. 216).

Параграф 6 от тази Глава разглежда специалната международна компетентност по дела, свързани с тръстове въз основа на Регламент Брюксел IA и Луганската конвенция. Както сочи авторът, този институт е непознат на българската правна система, както и на правото на редица държави членки на ЕС. Изясняването и разглеждането му в дисертационния труд несъмнено обогатява изложението и представлява принос на Е. Цанев.

Следващият параграф 7 е посветен на специалната международна компетентност по дела, свързани със спасяване на товар или навло. Изведено е, че специалната международна компетентност по дела за възнаграждение, искано във връзка със спасяване на товар или навло е израз на т.нар. *forum arresti* (съд по мястото на задържане или по мястото на арест на кораб).

Параграф 8 разглежда специалната международна компетентност по иски, свързани с лимитиране на отговорност от използване или експлоатация на кораби. Както сочи Е. Цанев това е донякъде необичайно проявление на специалната международна компетентност, тази хипотеза е доста ограничена и се отнася само до отрицателни установителни иски.

Глава Трета (в обем от 62 с.) анализира позитивноправната уредба на основанията за специална международна компетентност, поради връзка между делата, чрез обединяване на иски в рамките на едно производство и основания, свързани със страните по спора. Посочено е, че специалната компетентност при обединяване на дела се дефинира като т. нар. произтичаща компетентност. Както сочи авторът норми, уреждащи специална международна компетентност поради връзка между делата могат да бъдат намерени както в Регламент Брюксел IA, така и в Регламент Брюксел II, Регламент 2015/848, Луганската конвенция и КМЧП. Анализът е концентриран върху разпоредбата на чл. 21, ал. 1 КМЧП като същностна за предмета на изследването.

Разгледана е уредбата в Регламент 2015/848 Европейския парламент и на Съвета от 20 май 2015 година относно производството по несъстоятелност. Направен е обоснован извод, че „...съединяването на исковите в рамките на едно производство спомага за намаляване на разходите както за несъстоятелното дружество, така и за ответника. Постига се и процесуална икономия, поради отпадане на необходимостта от паралелно събиране на едни и същи доказателства, като в същото време се предотвратява постановяване на противоречащи решения, т.е. постига се по-ефективен процес“. (с. 239).

Параграф 2 разглежда специалната международна компетентност по дела с множество ответници както е уредена в чл. 8, пар. 1 от Регламент Брюксел IA и чл. 6, ал. 1 от Луганската конвенция; съгласно Регламент 2015/848 на Европейския парламент и на

Съвета от 20 май 2015 година относно производството по несъстоятелност и уредбата по чл. 20 КМЧП.

Параграф 3 е посветен на специалната международна компетентност по дела с участието на трета страна, както е уредена в чл. 8, пар. 2 от Регламент Брюксел IA и чл. 6, ал. 2 от Луганската конвенция. Особено ценни от практическа гледна точка са посочените противоречия с норми на ГПК, които не трябва да се прилагат (с. 260).

Параграф 4 анализира специалната международна компетентност по насрещни иски, както е уредена в чл. 8, пар. 3 от Регламент Брюксел IA, чл. 6, ал. 3 от Луганската конвенция и в чл. 4 от Регламент Брюксел IIA, Регламент (ЕО) № 6/2002 на Съвета от 12 декември 2001 година относно промишления дизайн на Общността, Уредба в Регламент (ЕС) № 2016/1103 на Съвета от 24 юни 2016 година за изпълнение на засиленото сътрудничество в областта на компетентността, приложимото право, признаването и изпълнението на решения по въпроси, свързани с имуществения режим между съпрузи, Регламент (ЕС) 2016/1104 на Съвета от 24 юни 2016 година за изпълнение на засиленото сътрудничество в областта на компетентността, приложимото право, признаването и изпълнението на решения в областта на имуществените последици на регистрираните партньорства и чл. 21, ал. 2 КМЧП.

Параграф 5 разглежда специалната международна компетентност при обединяване на договорни и вещни иски, касаещи недвижими имоти, уредена в чл. 8, пар. 4 от Регламент Брюксел IA и чл. 6, ал. 4 от Луганската конвенция и чл. 21, ал. 1 КМЧП.

Параграф 6 представя специалната международна компетентност по спорове, произтичащи от дейността на представителство на ответника съгласно Конвенцията за договора за международен автомобилен превоз на стоки (CMR), Конвенцията за международни железопътни превози (COTIF), Конвенцията за уеднаквяване на някои правила за международния въздушен превоз от 1999 г. (Монреалска конвенция), Атинската конвенция за превоза на пътници и личния им багаж по море от 2002 г. , Регламент (ЕС) 1215/2012 на Европейския парламент и на Съвета от 12 декември 2012 г. относно компетентността, признаването и изпълнението на съдебни решения по граждански и търговски дела и чл. 4, ал. 2 КМЧП.

Заключението концентрира основните изводи на автора и съдържа обобщения относно постигането на поставените в увода цели и задачи на дисертационния труд. Подчертана е основната трудност в практическото прилагане на основанията за специална международна компетентност – квалификацията на спорните отношения от съда.

II. Оценка на научните и практически резултати и приноси в дисертацията

Може да се посочи, че основната теза на автора е защитена: уредбата на специалната международна компетентност в множество източници осъществява функциите, за които е създадена и гарантира правото на справедлив процес, предоставя алтернативни възможности на ищеца да заведе претенция пред друг правораздаващ орган, улеснява процеса и зачита интересите на двете страни в него.

Към теоретичните приноси следва да се отнесат изясняването на функциите и целите на специалната международна компетентност, отграничаването ѝ от други видове международна компетентност, които дават алтернативна възможност за завеждане на иск, значението на квалификацията за определяне на специално компетентния съд. Въз основа

на направения анализ са класифицирани основанията за специалната международна компетентност.

Трудът съдържа основно научно-практически приноси, сред които откроявам следните:

- Приносни са параграфите 7 и 8 от Глава Втора, които запълват празнини в българското международно частно морско право, в което през последните години има сравнително малко изследвания.
- Вече посоченото в изложението представяне на специалната международна компетентност по дела, свързани с тръстове.
- Критичният анализ на разпоредбите относно специалната международна компетентност по дела срещу много ответници в Регламент Брюксел IA и чл. 20 КПЧП е довел до извода, че „Съществено разширеният обхват на разпоредбата на чл. 20 от КМЧП представлява опасност от злоупотреба с право от страна на ищеца и опити за осъществяване на т. нар. „forum shopping”. (с. 253)
- Достоянство на труда е използваната богата съдебна практика на СЕС, и българските съдилища, включително критичния ѝ анализ (напр. на с. 110 – 111, на с. 247).
- Много са обосноващите изводи, например на с. 52: Разгледаните разлики при прилагане на правилата на специалната международна компетентност, налагат извода, че нейните функции биват осъществени в по-голяма степен, когато специалната международна компетентност е поставена върху международноправна основа.
- Обоснован е изводът на с. 93 при анализа на специалната международна компетентност по Конвенцията за уеднаквяване на някои правила за международния въздушен превоз от 1999 г. (Монреалска конвенция) „С оглед всичко изложено, можем да подкрепим тезата, че отговорността за вреди, свързани с телесна повреда или смърт на пътник, не е деликтна, а договорна“.
- Друг важен извод с практическо значение е на с. 134: „Такива са например договорите за интернет реклама, възмездните “cloud” услуги, платените сайтове за възпроизвеждане на мултимедия, онлайн дистанционни обучения и др. При тези договори, като свързващ фактор между услугата и компетентния съд може да се извлекат две физически местоположения – това по извършване на действия от страна на доставчика и това на получаване на резултата от другата страна. С оглед системата на прилагане на Регламента, считаме че мястото на извършване на действията следва да определя специалната международна компетентност“.

Множество са обосноващите предложения *de lege ferenda*. Сред тях откроявам следните:

- На с. 123: Считаме, че *de lege ferenda*, съюзният законодател или поне Съдът на ЕС, трябва да изведе ясни рамки на понятието стока, което да бъде приложимо спрямо всички източници на вторичното право на Съюза, включително Регламент Брюксел IА. Това би спомогнало за постигане на една от заложените не само в Регламента, но и в множество други актове на вторичното право на ЕС, цели, а именно по-добро и ефективно правораздаване в рамките на Съюза.
- На с. 163 – предложение *de lege ferenda*: Нормите на общия национален вътрешноправен източник на българското МЧП, макар и да се намират близо до своеобразната „граница“ между специалната международна компетентност и компетентността по дела с участие на по-слаба страна, не предоставят нужното ниво на защита спрямо потребителя и работника или служителя. Считаме, че настоящата уредба следва да бъде ревизирана, като правилата за международна компетентност, съдържащи се в чл. 16, ал. 1 и чл. 17, ал. 1 от КМЧП, ограничат възможността за определяне на компетентния съд по възникналия правен спор, спрямо презюмираната по-силна страна в правоотношението. Основание за това може да бъде открито в обществената значимост и характера на потребителските и трудови договори, както и с нуждата процесуалните възможности на страните да балансират в разумна степен преимуществото, което имат търговците и работодателите с оглед разполагаемите им ресурси.
- Друго обосновано предложение *de lege ferenda* е на с. 188 и е формулирано във връзка с вредата при деликтите, свързани с уронване на престижа или доброто име: „Трябва да бъде отбелязано, че с все по-всеобхватното навлизане на интернет във всички сфери на обществените отношения, резонно подобен вид деликти имат последици в множество държави. Считаме, че това налага промяна в приложението на чл. 7, пар. 2 от Регламент Брюксел IА, що се отнася до разглеждания вид деликти, когато те са извършени в интернет. Както при нарушенията на права върху обекти на интелектуалната собственост и тук се прилага критерият относно възможността за достъп до увреждащото интернет съдържание в държавата на компетентния съд“.
- Предложението на с. 273.

Отлично впечатление прави юридически прецизния език, включително тълкуването на неточните преводи на български в светлината на чл. 31 от Виенската конвенция за правото на договорите (например бел. под линия 634 и др.)

Изводите в края на всеки параграф, които са изключително добре формулирани затвърждават отличното впечатление от дисертационния труд. Към него се добавят и четирите публикации на Е. Цанев в материята на МЧП.

Авторефератът отразява добросъвестно съдържанието на дисертационния труд.

III. Критични бележки и препоръки

Основната ми критична бележка е свързана със структурата и изложението на дисертационния труд, най-вече непропорционално голямата Глава Втора, въпреки че има основания тя да бъде в такъв обем. Оформянето на подпараграфи в нея би улеснило читателя.

Както вече посочих, не е направен преглед на релевантната българска и чужда литература по предмета на изследване. Липсва монографията на Петър Бончовски

„Свободно движение на решения (Република България и ЕС), БАН-Институт за държавата и правото, С., 2016, която е релевантна за параграф 4 от Глава Трета, с. 284 – 289. Не е посочена монографията на Живко Драганов „Интелектуална собственост и основни права в правото на ЕС, Издателски комплекс - УНСС, С, 2019. Тя е релевантна във връзка с Регламент (ЕС) № 2017/1001 на Европейския парламент и на Съвета от 14 юни 2017 относно марката на Европейския съюз, както и за Регламент (ЕО) № 6/2002 на Съвета от 12 декември 2001 г. относно промишления дизайн на Общността. На много места в дисертационния труд, напр. на с. 269 би могло да се препрати за обща информация на читателя към съответната част от монографията на Ж. Драганов.

Посочените критични бележки не са от съществено значение и не се отразяват на качеството на дисертационното изследване и отличното впечатление от него.

IV. Заключение:

Това, което може да се обобщи от представения дисертационен труд на Емил Цанев, е способността за избор на актуален проблем с огромно практическо значение за процесуалния дял на българското МЧП и на правото на ЕС. Авторът показва умения да систематизира и анализира сложна материя с множество източници, да прилага критичен подход и умение да аргументира тезите си с изобилна съдебна практика.

Дисертационният труд отговаря на изискванията на чл. 6, ал. 3 от Закона за развитие на академичния състав в Р България, на чл. 27 от Правилника за неговото прилагане и на чл. 66 от Правилника за условията и реда за придобиване на научни степени и за заемане на академични длъжности в Софийския университет „Св. Кл. Охридски“, поради което давам **ПОЛОЖИТЕЛНА ОЦЕНКА и предлагам Научното жури да даде на Емил Цанков Цанев образователната и научна степен „доктор“ по научно направление 3.6. Право (Международно частно право).**

София, 3 септември 2022 г.

Проф. д-р Ирена Илиева